TÜRKİYE YÜZYILINDA TÜRKİYE'NİN ENERJİ ALANINDAKİ KÜRESEL ROLÜ

Doç. Dr. Abdülkadir Develi
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
adeveli@ybu.edu.tr

Mustafa Erdem
Gazi Üniversitesi
mustafaerdem@gazi.edu.tr

Türkiye Cumhuriyetinin 2023 yılındaki yüzüncü kuruluş yıldönümü için belirlediği **"Türkiye Yüzyılı"** mottosu ve vizyon projesi iddialı olduğu kadar son birkaç yılda gerçekleştirilen büyük atılımlar sayesinde ne kadar gerçekçi olduğunu da gözler önüne sermiştir. "Öldürmeyen şey beni güçlendirir" sözünün mükemmel bir timsali olarak Türkiye, yaşadığı her zorluk sonrası küllerinden yeniden doğan **Zümrüdüanka** kuşu gibi daha da güçlenerek önemli bir bölgesel aktör olmaktan küresel bir **"game changer/oyun kurucu"** olmaya doğru hızla evrilmektedir. Rusya – Ukrayna savaşı neticesinde ortaya çıkan küresel tahıl krizinin çözümünde sergilediği ve tüm dünyanın takdirini kazanan liderliğinin yanı sıra Avrupa'nın **enerji arz güvenliği** için sahip olduğu benzersiz **enerji jeopolitiğinden** güç alarak yürüttüğü uluslararası **enerji diplomasisi** Türkiye'nin küresel oyun kurucu rolünü pekiştirmeye yönelik önemli bir adımdır. Ülkemiz güçlü bir **petrol ve doğal gaz boru** hattı altyapısına ve bu alanda önemli bir **know-how**'a sahip olduğu bir gerçektir. Bununla beraber, petrol ve doğal gaz zengini ülkelerden Avrupa'ya uzanacak yeni hatların geçiş güzergâhında olması, bu ülkelerle tarihi ve kültürel yakınlığı ve bölgedeki nüfuzu asla göz ardı edilmemesi gereken diğer hususlardır.

Enerji Restleşmesi ve Rusya'nın Enerji Talep Güvenliği

Dijitalleşmeye dayalı yeni bir yapılanma sürecinde olan dünyanın gittikçe artan enerji ihtiyacı artık hepimizin malumudur. Hal böyle olunca, enerji zengini olan ülkelerin uluslararası arenada nüfuzlarını güçlendirmek için enerjiyi her fırsatta önemli bir koz olarak kullandıklarına sıklıkla şahit olmaktayız. Buna son örnek Ukrayna savaşı dolayısıyla kendisine yaptırım uygulayan ülkelere karşı enerji kozunu kullanan Rusya oldu. Kendisine yaptırım uygulayan ülkelere sattığı doğal gazın bedelini Ruble olarak tahsil etme kararı aldı, ardından bunu kabul etmeyen ülkelere gaz akışını kesti. Ayrıca, Ukrayna üzerinden Avrupa'ya ulaşan doğal gaz boru hattına verdiği gaz miktarını yüzde 50'den fazla oranında azaltarak Avrupa'ya doğal gaz taşıyacak Kuzey Akım-2 boru hattı projesini de iptal etti. Rusya'nın enerji konusundaki son adımı ise Rus petrolüne tavan fiyat uygulayan ülkelere petrol satışını durdurmak oldu.

Avrupa'nın Rus gazı ve petrolüne koyduğu ambargolar nedeniyle Avrupa'da daralan pazarına rağmen Rusya'nın enerji ihracatından elde ettiği karın rekor oranda yükselmesi ilk bakışta bir **paradoks** olarak görülse de **enerji arz güvenliği** endişeleri sebebiyle uluslararası piyasalarda yüksek seyreden enerji fiyatları ve Rusya'nın **enerji talep güvenliğini** başta Çin, Hindistan ve Suudi Arabistan gibi ülkelerle yaptığı yeni kontratlarla güvence altına alması bu durumu açıklayabilir. Konuyla ilgili olarak enerji piyasalarında faaliyet gösteren analiz firması Kpler'e göre Rusya'dan Hindistan ve Çin'in başını çektiği Asya ülkelerine sevk edilen ham petrolün toplam hacmi geçtiğimiz aylarda 74 ila 79 milyon varil arasında seyretti. Ukrayna'nın işgal edildiği şubat ayından önce bu rakamın 27 milyon varil dolaylarında olduğunu düşünürsek Çin ve Hindistan hamlesinin Rusya'nın **enerji talep güvenliğini** sağlaması açısından önemi daha iyi anlaşılabilir. Dünyanın en büyük petrol ihracatçısı Suudi Arabistan'ın 2022 yılının ikinci çeyreğinde Rusya'dan yaptığı akaryakıt ithalatını iki katından fazla artırması Rusya'nın **enerji talep güvenliği** açısından işi sıkı tuttuğunun bir diğer göstergesi olabilir.

Çıkış Arayan Avrupa ve Enerji Güvenliği Arayışları

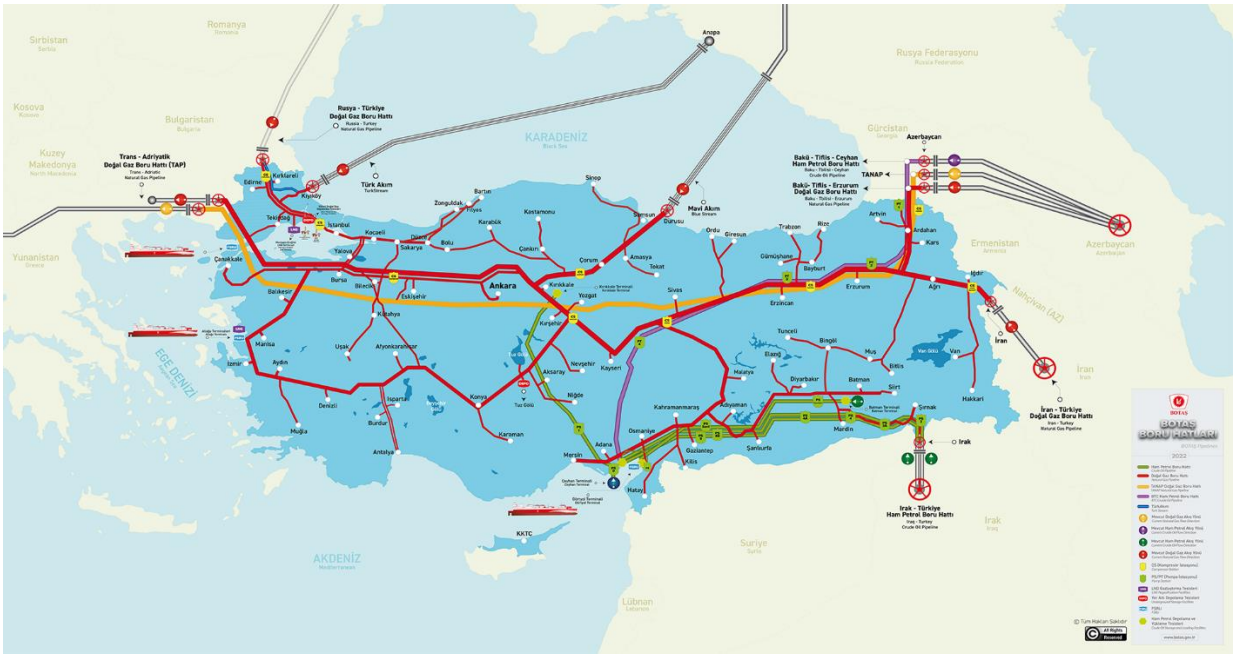
Rusya'nın enerji kartını oynaması sonrasında **enerji arzını** güvence altına almak isteyen Avrupa ülkeleri hızlı bir diplomasi atağına geçerek Rusya dışındaki petrol ve doğal gaz zengini ülkelerle temas kurdular. ABD, Norveç, Cezayir, Tunus, Nijerya, Azerbaycan ve Katar gibi ülkelerle yapılan görüşmeler sonrasında bu ülkelerden ilave enerji tedariki sağlansa da bu kaynağın kısa vadede Rusya'dan ithal edilen enerjiye alternatif olmaktan çok uzak olduğunu söylemeliyiz. Bu görüşümüze gerekçe olarak Norveç hariç diğer ülkelerin Avrupa'ya coğrafi konum olarak uzak olmaları ve bu ülkelerden Avrupa'ya bağlanarak tüm kıtanın enerji ihtiyacını karşılayacak yaygınlıkta bir boru hattı ağının olmaması gösterilebilir.

Benzer bir şekilde Amerika, Katar, Nijerya, Cezayir ve Tunus gibi ülkelerden ithal edilecek LNG yani sıvılaştırılmış doğal gazın da Avrupa'nın enerji ihtiyacını karşılaması bazı sebeplerden dolayı pek mümkün görünmüyor. Bu sebeplerin en önemlileri olarak LNG üretiminin, taşımasının ve talebi karşılayacak kapasite artırımı yatırımlarının pahalı olmasına ilaveten yeni LNG depolama tesislerinin yapımının çok uzun sürmesi gösterilebilir. Avrupa'da çevreci kaygılardan ötürü çok sayıda termik santralin kapatılması, yenilenebilir ve nükleer enerji yatırımlarının da uzun zaman alması dolayısıyla kısa vadede Rusya'dan ithal edilen enerjinin ekonomik bir şekilde ikame edilebilmesi pek mümkün görünmemektedir.

Türkiye'nin Enerji Alanında Sahip Olduğu Potansiyel ve Vaat Ettikleri

İngiltere Dışişleri bakanı Liz Truss'ın 27 Nisan'da **"Jeopolitik geri döndü"** diyerek yeni dünya düzeninde jeopolitiğin önemini vurgulaması başta doğu Akdeniz ve Suriye gibi coğrafyalarda önce Türkiye'yi dışlamaya çalışıp sonra pişman olanların yaptıkları büyük hatayı göstermesi açısından çok önemlidir. Zira **dünyanın petrol ve doğal gaz kaynaklarının yüzde 60'ından fazlasına sahip coğrafyaya komşu bir bölgede yer alan Türkiye, Avrupa'ya giden enerji koridorlarının kesiştiği bir ganglion konumundadır**. **Rus lider Putin'in Türkiye'yi enerji hub'ı yapalım önerisi Türkiye'nin enerji jeopolitiğindeki öneminin ve gerçekleştirilen uluslararası enerji diplomasisinin bir tezahürüdür.**

BOTAŞ'ın ve Enerji bakanlığının verilerine göre Türkiye'de hali hazırda yurtdışından ülkemize gelen iki petrol boru hattı, beş adet doğal gaz boru hattı ve Türkiye-Yunanistan Doğal Gaz Enterkonektörü mevcuttur. Bu hatlar, Kerkük-Yumurtalık Ham Petrol Boru Hattı, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı, İran – Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı, Mavi Akım Doğal Gaz Boru Hattı, Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı, Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı ve TürkAkım Doğal Gaz Boru Hattı'dır. BOTAŞ tarafından hazırlanan aşağıdaki görsel mevcut petrol ve doğal gaz hatlarını göstermektedir.

Şu anda kullanımda olan bu hatlara ilaveten Avrupa'nın enerji tedarikini çeşitlendirecek ve güvence altına almak için yapılacak yeni yatırımlarla enerji üretim ve ihracat kapasitesi artırılacak

Azerbaycan'a ilaveten **Türkmenistan ve Kazakistan** gibi Hazar enerji havzasında bulunan Orta Asya ülkeleri ilk akla gelen ülkelerdir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Azerbaycan devlet başkanıyla beraber Türkmenistan'a giderek üçlü formatta gerçekleştirdikleri enerji zirvesi Türkiye'den Avrupa'ya uzanacak yeni enerji koridorlarının devreye alınmasına yönelik önemli bir adımdır. Türkmenistan'la daha önce müzakere edilen ancak Rusya'nın ve İran'ın "Hazar'ın statüsünü" bahane ederek karşı çıkması nedeniyle hayata geçirilemeyen **Trans-Hazar projesi**, Hazar denizinin statüsü belirlendiği için yakın zamanda gerçekleştirilebilecek bir proje olarak öne çıkmaktadır. Yapılacak görüşmeler neticesinde Kazakistan'ın da projeye dâhil edilmesiyle inşa edilecek bu yeni hat bir yandan, Türkiye'nin **enerji hub**'ı olma konusunda elini güçlendirirken diğer yandan ülkemize çok büyük ekonomik ve siyasi kazanımlar sağlayacaktır. Böylelikle, yine başta Rusya ve İran'ın engellemeleriyle hayata geçirilemeyen **NABUCCO projesi** de bir nevi telafi edilmiş olacak. Bu ülkelere ilave olarak, dünyanın Rusya'dan sonra ispatlanmış en büyük ikinci doğal gaz rezervine sahip olan **İran ve Irak** da önemli aktörler arasında yer alabilirler. Irak'ın şimdilik ispatlanmış doğal gaz rezervinin 3.5 trilyon metreküp olduğu ancak ülkedeki teknoloji ve altyapı eksikliği sebebiyle her yıl 20 milyar metreküp doğal gazın boru hatlarına verilemeden boşa yakıldığı düşünülecek olursa Avrupa için ne kadar büyük bir potansiyel tedarikçi olduğu anlaşılabilir.

Atlanmaması gereken bir başka husus da Akdeniz'in doğusunda ve batısında, Türkiye'nin münhasır ekonomik bölgesinde bulunan veya bulunmayan zengin petrol ve doğal gazın en ekonomik, en güvenli ve hızlı bir şekilde ancak ve sadece Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılabileceği gerçeğidir. Bu konuda Mısır, Libya ve İsrail ile atılacak adımların Türkiye'yi **Türkiye Yüzyılında** dünyanın en önemli politika belirleyici aktörlerinden biri yapacağını şimdiden tahmin edebiliriz.

Hülasa, eldeki mevcut tabloyu değerlendirdiğimizde gerek jeopolitik konum olarak, gerekse gelecekte önemi artacak zengin enerji kaynaklarıyla Türkiye, Avrupa'nın **enerji tedariki ve güvenliği** için alternatifsiz bir çözüm ortağı olarak öne çıkmaktadır. Bu durumda Avrupa ülkelerinin yapması gereken şey Türkiye ile siyasi ve ekonomik işbirliği içerisinde Türkiye'ye **enerji hub'ı** olma yolunda destek olarak **enerji arz ve talep güvenliğini** ülkemizle birlikte sağlamaktır.